

===== Joó Adrienn =====

/// Az éhségstrájk mint államellenes bűncselekmény

Pedagógusok beszerzése 1956 után

Az 1956-os forradalom és szabadságharc, illetve a leverésének következményei a társadalom minden tagjára hatással voltak. Ez alól a tanítók, pedagógusok sem voltak kivételek. Az alábbiakban közölt tanulmány voltaképpen öt esettanulmánnyal szolgál, amely öt beszerezett pedagógus példájával illusztrálja a pedagógusok megfigyelését, a beszerzés indítékát és ügynöki szerepét. A szerző célja, hogy az állambiztonság és az ügynökök kapcsolatát bemutató szakirodalom (Rainer M. János kötelete, Bandi István tanulmánya és Kónyáné–Petrikné szerzőpáros által feldolgozott esetek¹) megállapításait újraértelmezze. A górcső alá helyezett személyek kiválasztása során elsődleges szempont volt – a szerző kutatási területével, a neveléstörténet témával összhangban – a pedagógus hivatásuk. További szempont volt, hogy az 1956-os forradalom után szervezték be őket, illetve még nem került feldolgozásra az ügynöki tevékenységük. Emellett pedig a kiválasztás szempontja volt a beszerzés bizonyítéka, a beszerzési dossziék megléte. Ezek az úgynevezett „B” dossziék az ügynöki együttműködés leghitelesebb forrásai, hiszen a hálózati személyre vonatkozó anyagokat itt helyezték el. Az érintett ügynökök, informátorok munka dossziéi, mely a hálózati személy által adott jelentéseket tartalmazza, megsemmisültek, illetve már nem fellelhetőek. A tanulmány létrejöttéhez emellett hozzájárult az érintett személyekhez kapcsolódó vizsgálati, operatív és munka dossziék feldolgozása is.

Az 1956-os forradalom alatt az állambiztonság hálózata szétesett, sokan lelepleződtek, a nyilvántartások egy része a felkelők kezébe került, más részét államvédelmi tisztek semmisítették meg. 1956. november 4-e után a politikai rendőrség fő feladata a forradalom és szabadságharc alatt történt események felderítése, az „ellenforradalmárok” kézre kerítése volt. Munkájuk során próbálták bevonni a forradalom előtti időszakban már ügynöki tevékenységet végzett személyeket is. Miután az

1 = = Rainer, 2008; Bandi, 2018; Kónyáné–Petrikné 2017.

1956-os forradalmárok ellen folytatott nyílt nyomozások lezárultak, 1958-tól az állambiztonsági szervek az ellenségesnek ítélt személyek, csoportok titkos eszközökkel történő megfigyelését, tevékenységük megzavarását vagy a csoportokon belüli bomlasztás eszközt alkalmazták. Mindezekhez elsősorban a hálózati személyek jelentései révén kívántak minél több információhoz jutni. Míg 1955-ben összesen 21 920 ügynök és informátor működött a hálózatban, addig 1956. júniusban 20 581, a forradalom és szabadságharc után pedig 8135. Ezután növekedett a létszámuk, de a forradalom előtti számot már nem érte el. Ennek oka az új beszervezések számának csökkenése, valamint a hálózatból kizártak növekedése volt.²

== A pedagógusok helyzete 1956-ban és utána

1956-ban az értelmiségi réteg 60%-át tették ki a pedagógusok, akik közül 2% volt „aktív” szereplője a forradalomnak. A pedagógusok sokkal kisebb arányban vettek részt a fegyveres felkelésben, mint a fizikai dolgozók, inkább az újonnan alakuló helyi szervezetekben tevékenykedtek. A tanítók, tanárok a szakmájukhoz közel álló eszköztárral dolgoztak, úgymint röpcédulák készítése, felvonulások szervezése, szervezkedés, szóbeli állásfoglalás, vita.³

A forradalom alatt elindult az oktatási rendszer megreformálása, amelynek keretében eltörölték a kötelező orosznyelv-tanítást, az addig lépten-nyomon akadályozott hittanoktatás szabad lett,⁴ azonban a forradalom leverése után ezek az újjító folyamatok megszakadtak. A pedagógusokra igen nehéz helyzet várt 1956. november 4-e után, mert úgymond két tűz közé kerültek, ugyanis 1956 végén és 1957 elején egyszerre kellett volna az egyre inkább súlyukat veszítő forradalmi szervezeteknek, a forradalommal szimpatizáló szülők és diákok akaratának, valamint az egyre nagyobb befolyásra szert tevő Kádár-rezsim kívánságainak megfelelni, mely utóbbi teljes lojalitást várt tőlük. Emellett adminisztratív eljárás keretében végrehajtott tisztogatás fenyegette őket munkahelyükön. Az 1956-os események után a pedagógusok megítélését rontotta, hogy a Pedagógusok Szakszervezetének Központi Vezetősége 1956. november 20-án kiadott programjában – Nagy Imre 1956. október 28-i beszédével összhangban – „dicsőséges forradalomnak” nevezte az október 23-a utáni eseményeket. Emiatt a pedagógusok egy részét „ellenforradalmárnak” bélyegezték.⁵ Egy felmérés szerint még 1958-ban is csupán a pedagógusok 10–15%-a vallotta magát „marxista világnézetűnek”.⁶ 1956 emléke élő maradt a lelkekben, aminek következménye az alábbiakban közölt beszerzési dossziék lapjain is határozottan megmutatkozik.

2 == Tabajdi, 2013: 25.; Krauhulcsán, 2013: 143.; Vörös, 2017; ÁBTL 4.1. A-3016/13.

3 == Gergely, 2016: 27–28.

4 == Köbel, 2005: 47.

5 == Rác, 2021: 187–189.

6 == Gergely, 2016: 29.

== „Bátor Béla”

Első szereplőnk a „Bátor Béla” fedőnevű ügynök, aki 1939. május 25-én született Mezőkovácsházán. Édesapja géplakatosként dolgozott, 1945 óta kommunista párttag volt. Bár jelessel érettségizett, a felvételi vizsgán is megfelelt, mégiscsak költségterítéses szakon tudta folytatni a tanulmányait a Gyulai Tanítóképzőben 1953-tól, az egyik, már férjezett nővére anyagi támogatásával. A Gyulai Pálffy Albert Diákotthon tagja volt. Az 1956-os események tehát diákként érték, ezekben nem vett részt.⁷

1957. március 29-én egynapos éhségsztrájkot tartott néhány társával a kollégiumi élelmezés minősége és mennyisége miatt, ezenkívül azért, mert hiányolták a kollégiumi kulturális intézményeket, a sportolási lehetőségeket, valamint így tiltakoztak az igazgató rideg magatartása ellen, akit le akartak váltatni. Aznap meg is kezdődött az ügy kivizsgálása a Békés Megyei Rendőrkapitányságon. A letartóztatás indoka az volt, hogy nem jelentette az éhségsztrájkot, részt vett a szervezésében és az éhségsztrájk hírért terjesztette a diáktársai között. „Bátort” azzal fenyegették, hogy el fogják bocsátani az iskolából. Ezen a ponton „Bátor Béla” összeomlott: megijedt, hogy álma nem válik valóra, nem lehet tanító, illetve a szüleinek csalódást okoz. 1957. március 30-án itt történt meg a beszerzése, melynek alapját a letartóztatott éhségsztrájkban való részvétele és a diáktársak éhségsztrájkba történő bevonása képezte. Az ebben részt vevő diákok közül őt találták legalkalmasabbnak a beszerzésre,⁸ melyet Hubik Ferenc⁹ rendőrnnyomozó alhadnagy, a Gyulai Politikai Nyomozó Csoport beosztottja hajtott végre.

„A kihallgatás során őszintén elmondta, hogy kik voltak azok a személyek, akik a sztrájkot szervezték, jellemzett is egyes diákokat, akik szerint nem valók arra, hogy akár tanárok vagy egyéb vezetők legyenek, mert nem jó a politikai beállítottságuk. Ennél a kérdésnél láttuk azt, hogy jelöltünknek jók a meglátásai és tudna bennünket munkánkban segíteni, rátértünk a beszerzési beszélgetésre. Megkérdeztük jelöltünkötől, hogy mi a véleménye az éhségsztrájkokról, elmondotta, hogy azt a teljes mértékben elítéli,

7 = = ÁBTL 3.1.1. B-93474. 7. Önéletrajz, 1957. március 29., uo. 9–10. Környezettanulmány, 1957. június 4.

8 = = A jelentésből egyértelműen kiderül, hogy a nyomozás keretében, a kihallgatások során – iskolában hálózat kiépítése céljából – tanulmányozták a kihallgatott diákokat, akik közül az érintett személyt választották ki. (ÁBTL 3.1.1. B-93474. 11. Jelentés beszerzéséről, 1957. április 27.)

9 = = Hubik Ferenc 1924. október 20-án született Iharosberényben. 1954-ben kezdte meg szolgálatát a BM Csongrád Megyei Főosztálya állományában, mint államvédelmi operatív beosztott. A jugoszláv határ menti községek ügynökségét tartotta. Az 1956-os események előtt leszerelt, majd 1956. október 31-én jogellenesen Jugoszláviába távozott, onnan 1956. december 7-én tért haza. Ezután a békéscsabai politikai nyomozó osztályon dolgozott. 1958-ban rendőrnnyomozó hadnagy rendfokozatban a BM Békés Megyei RFK Gyulai Járasközi Politikai Nyomozó Kirendeltségen dolgozott. 1959 őszén leszerelték, de a parancsot hatálytalanították, majd 1961 elején véglegesen elbocsátották családi és fegyelmi okok miatt. A Gyulai Vízügyi Igazgatóságnál helyezkedett el. (ÁBTL 2.8.1. BM Békés megyei fogyatékos 0445.)

*mert most már látja ő is, hogy meg lehetett volna oldani más formában is, őt is magával ragadta a még közöttük lévő egy pár forrófejű diáktársa beszéde, akik az ellenforradalom alatt szerzett tapasztalatok alapján akarták kivívni az élelmezés megjavítását. Jelöltünk ezt a módszert teljes mértékben elítéli*¹⁰ – áll a kihallgatásáról szóló jelentésben.

Az ügynökjelölt ígéretet tett, hogy ezentúl jelenteni fogja, ha bármi rendellenességet tapasztal az iskolában vagy a kollégiumban. Ezek után aláírta a beszerzési és a titoktartási nyilatkozatot. Ügynökként feladatuk kapta, hogy az ismeretségi körébe tartozó, szerinte jobboldali beállítottságú személyekről jellemzést írjon. Konkrét ügynöki feladatot nem tudtak adni neki, ezért 1957 decemberében „Bátor Bélát” informátornak minősítették át.¹¹ A róla szóló jelentésekben ismétlődően kifogásolták magatartását, gyakori alkoholfogyasztását, az ebből eredő agresszivitását, valamint magánéletének rendezetlenségét.¹² 1960. október 10-én kizárási javaslat készült. Ebben rögzítették, hogy az informátor dekonspirálta magát, gyakran italozott és operatív szempontból haszontalan jelentéseket írt.¹³ A jelentésben foglaltak szerint fegyvert is láttak nála, ami miatt büntetőeljárást terveztek indítani ellene.¹⁴ 1965. március 24-én újra felvették informátornak, de nem sokkal később a magatartásával kapcsolatos korábbi problémák ismét felmerültek, hálózati személyként ingadozó teljesítményt nyújtott, ennek ellenére tovább foglalkoztatták. Végül 1967. augusztus 24-én végleg kizárták a hálózatból.¹⁵

== „Lajos Árpád”

A „Lajos Árpád” fedőnevű ügynök 1919. október 23-án született Hosztóton. Édesapja is tanító volt. Iskoláit Pápán végezte, majd Szegeden kezdett tanítani 1940-ben. Ekkor katonai szolgálatra vonult be, 1942-ben leszerelt, de 1945-ig többször behívták. Dunakilitinél szovjet fogságba esett, ahol olyan jól megtanult oroszul, hogy tolmácsként is alkalmazták. 1947-ben szabadult, ezután tanítóként működött, közben orosz nyelvből szakmai nyelvvizsgát tett, és orosz nyelvű szakfelügyelőként kezdett dolgozni. 1948-ban belépett a Magyar Dolgozók Pártjába (MDP), majd a gödöllői já-

10 == BTL 3.1.1. B-93474. 11. Jelentés beszervezésről, 1957. április 27.

11 == ÁBTL 3.1.1. B-93474. 17–18. Jelentés az ügynök felülvizsgálatáról, 1957. december 3., uo. 16. „Bátor Béla” ügynök ügye tárgyú feljegyzés, 1958. január 4.

12 == ÁBTL 3.1.1. B-93474. 19. Jelentés találkozó ellenőrzéséről, 1958. augusztus 26., uo. 20. „Bátor” fedőnevű informátorról jelentés (Zaluszki Mátyás rendőr főhadnagy), 1958. november 3., uo. 20. Jelentés az informátorról, 1958. november 3., uo. 23. Jelentés az informátor felülvizsgálatáról, 1959. június 13.

13 == ÁBTL 3.1.1. B-93474. 32. „Bátor Béla” fedőnevű informátor kizárási javaslata, 1960. október 10.

14 == Uo. 32–33.

15 == ÁBTL 3.1.1. B-93474. 35. „Bátor Béla” fedőnevű informátor kapcsolatfelvételére javaslat, 1965. március 24., uo. 41–42. „Bátor Béla” fedőnevű informátor minősítése, 1966. november 10., uo. 47–48. „Bátor Béla” fedőnevű informátor kizárására javaslat, 1967. augusztus 24.

rási pártbizottságba is bekerült. Diósdon kultúrfelelős és népművelő is volt, a DISZ helyi szervezetét is támogatta kulturális rendezvények szervezésével. 1952-től a péceli általános iskola igazgatója volt. Az 1956-os forradalmi eseményekbe bekapcsolódott és mint péceli Nemzeti Bizottmányi elnök működött.¹⁶

A Gödöllői Járási Kapitanyság 1957. március 7-én határozatban rendelkezett az iskolaigazgató személymotosásáról és házkutatásáról fegyverrejtegetés lehetősége miatt.¹⁷ A Pest megyei politikai rendőrség 1957. március 12-én készített tervet a beszerzésére: *„Nevezett az ellenforradalomban való részvétel miatt feldolgozás alá került, mint vezető személy. Őrizetbe vesszük, majd részletes kihallgatás során kikérdezzük a péceli eseményekre és azok szereplőire. Amennyiben töredelmes beismerő vallomást tesz úgy saját, mind társai tevékenységére, akkor beszervezést végrehajtjuk. Ha azonban azt látjuk, hogy részünkre nem tud, vagy nem akar munkát végezni, s kihallgatása során sem őszinte, akkor javasoljuk bíróság elé állítását vagy internálását.”*¹⁸

Az 1957. március 16-i beszerzési jelentésből megtudható, hogy a kihallgatás során beismerte az „ellenforradalomban” betöltött szerepét és felelősségét a *„tanácsból a kommunisták eltávolításában”*. *„Örömmel”* vállalta az állambiztonság részére végzendő feladatot, mert úgy érezte, hogy *„így legalább be tudja bizonyítani, hogy csak megtévedt, és nem látott tisztán azokban az időkben”*.¹⁹ A beszervezést Tábori Zoltán,²⁰ a Pest Megyei Rendőrkapitanyság Politikai Nyomozó Osztályának rendőrnyomozó századosa folytatta le, aki úgy látta, hogy jó emberi bánásmóddal és helyes vezetéssel jól irányítható ügynök válik az illetőből. „Lajos Árpád” hírszerző tevékenységének lehetőségét elősegítette, hogy igazgatói tisztségéből adódóan széles ismeretséggel rendelkezett. Mivel hivatalos látogatásokat szokott tenni a tanulóknál és azok szüleinél, igen sok emberrel tudott kapcsolatba kerülni. Fő feladata a pedagógusok hangulatának figyelése volt, de a forradalom alatt Pécel községben történt megmozdulások résztvevőiről is információt kellett gyűjtenie.²¹

A tartótiszt szerint 1958-tól nem voltak már használhatóak a jelentései, ugyanis az informátor *„hajlamos az általánosításokra, valamint kisebb momentumok általa*

16 == ÁBTL 3.1.1. B-91769 11–12. Környezettanulmány, 1957. október 1., uo. 16. Biztonsági őrizetbe vételre javaslat, 1957. március 12.; Uo. 19. Jegyzőkönyv a gyanúsított kihallgatásáról, 1957. március 12.

17 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 17. Határozat, 1957. március 7.

18 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 6–7. Beszerzési terv, 1957. március 12.

19 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 8. Jelentés „Lajos Árpád” beszerzéséről, 1957. március 16.

20 == Tábori Zoltán 1912-ben született Budapesten. 1957-től a BM Pest Megyei Rendőr-főkapitanyság Gödöllői Járási Kapitanyságán teljesített szolgálatot rendőr századosi rendfokozatban. 1958-ban a Pest megyei Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztályának beosztottja lett rendőr őrnagy rendfokozatban. 1965-ben alezredesként ismét a Pest Megyei Rendőr-főkapitanyságon teljesített szolgálatot. (ÁBTL 2.8.1. BM Pest megyei fogaték, H/P-52.)

21 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 8. Jelentés „Lajos Árpád” beszerzéséről, 1957. március 16.

nem lényeges) elhallgatására”. Bár eleinte alkalmasnak vélték az ügynöki feladatok ellátására, időközben mégis kiderült, hogy az ügynöki feladatokban járatlan, a tanult technikákat sem tudta megfelelően alkalmazni. Az operatív tiszttel megbeszélte találkozóját rendszeresen lemondta, vagy ha meg is jelent, nem mindig adott jelentést.²² Emellett a dekonspiráció lehetősége is felmerült.²³ „Fekete Elek” fedőnevű ügynök 1959. szeptember 8-án és szeptember 30-án beszámolt arról, hogy „Lajos Árpád” többször, mások előtt is büszkén jelentette ki, hogy többé nem lesz párttag, ezzel szemben felkereste a plébánost, hogy tanácsot kérjen tőle: belépjen-e az MSZMP-be, vagy sem. „Fekete Elek” „Lajos Árpád” nőügyeiről is tájékoztatta a Politikai Nyomozó Osztályt.²⁴ Ezek hatására „Lajos Árpád” fokozott megfigyelését rendelték el.²⁵ Időközben az ügynök mégis belépett az MSZMP-be, így az általa megfigyelt személyek bizalmatlanabbak lettek vele szemben. Ezek miatt 1960 májusában kizárták a hálózatból.²⁶

== „Péterfi”

A következő személy, akinek szervezési körülményeit áttekintjük, a „Péterfi” fedőnevű ügynök. Ő 1932. augusztus 20-án született Gyöngyösön. 1956 szeptemberében egy ottani általános iskolába helyezték tanítónak, és ott érték a forradalmi események. 1957. március 12-én őrizetbe vették azzal az indokkal, hogy 1956-os eseményekben tevékenyen részt vett. A gyanú szerint a *„nevezett személy az ellenforradalom ideje alatt kapcsolatot tartott fenn az ellenforradalmi góccokkal, kapcsolatot tartott továbbá a diáksággal és egyéb ellenséges személyekkel. 1956. november 4-én kb. 30 főből álló fiatal, közöttük diákok fegyveresen a Mátrába mentek, ahol bujkáltak, majd 1956. november 4-ét követő napokon”* az érintett személy és egy másik gyöngyösi lakos *„két gépkocsival felment a Mátrába a fiatalokért, Gajatotón [sic!] találták őket,*

22 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 32. Jelentés „Lajos Árpád” fedőnevű ügynök minősítéséről, 1958. október 22., uo. 33. „Lajos Árpád” fedőnevű informátor jellemzése, 1959. június 30., uo. 37. Jelentés, 1959. augusztus 12., uo. 40. Jelentés, 1959. november 19.

23 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 33. Jelentés „Lajos Árpád” fedőnevű ügynök jellemzéséről, 1959. június 30.

24 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 36. „Fekete Elek” fedőnevű ügynök jelentése; 1959. szeptember 8., uo. 33–34. „Lajos Árpád” fedőnevű informátor jellemzése, 1959. június 20., ÁBTL 3.1.2. M-20991. 313–314. „Fekete Elek” fedőnevű ügynök jelentése, 1959. szeptember 30., uo. 40. „Fekete Elek” fedőnevű ügynök jelentése, 1959. november 19.

25 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 40. Az ügynökkel kapcsolatos észrevételek, jelentés, 1959. november 19.

26 == ÁBTL 3.1.1. B-91769. 27–28. Jelentés az ügynök felülvizsgálatáról, 1958. február 11.; Uo. 37–39. Jelentés az ügynök szervezési körülményeinek, valamint végzett munkájának felülvizsgálatáról, 1959. augusztus 12., uo. 41–42. Jelentés az ügynök kizárásáról, 1960. május 6.

ahol két pesti ellenforradalmár volt velük, és arra akarta a fiatalokat a két pesti felkelő rábírni, hogy maradjanak ott és harcoljanak fegyveresen a szovjet csapatok ellen”.²⁷ A két gyöngyösi felnőtt gépkocsival bevitte a fiatalokat Gyöngyösre, ahol a fiatalok fegyverrel együtt hazamentek – áll a dokumentumokban.²⁸

„Péterfi” 1957. március 16-i vallomása szerint az iskola igazgatónője szólította fel őt, „*hogy az újonnan szervezett Nemzetőrségben kell szolgálatot teljesítenie*”. 1956. október 25–26-án üzemi tanácstagnak is megválasztották, feladata a tantestület érdekvédelme volt, szociális ügyek intézését végezte, mert sem katonai, sem rendőri tevékenységet nem tudott ellátni.²⁹ A „Géza” fedőnevű informátor megerősítette a „Péterfi” által elmondottakat: a kihallgatása során elmondta, hogy ő is csatlakozott a Nemzetőrséghez, melynek igazolványát „Péterfi” írta alá.³⁰ Dr. Krasznai Pál ügyvéd szintén alátámasztotta, hogy az illető személy a Nemzetőrség vezetője volt.³¹ „Péterfi” a forradalom alatt ávósok és rendőrök részére igazolást állított ki, és megszervezte a biztonságos helyre való eljutásukat. November 4. után kilépett a Nemzetőrség kötelékéből. A vallomását a Nemzetőrség vezetőségi tagjainak felsorolásával zárta.³²

Az 1956-ban folytatott tevékenységét a politikai rendőrségen terhelőnek ítélték meg, aminek hatására vállalta az ügynöki munkát. A beszervezést Németh József, a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának hadnagya hajtotta végre. Az ügynök feladata volt a helyi értelmiségiekkel kapcsolatos információk gyűjtése.³³ 1957. október 21-én, a BM Városi és Járási Rendőrkapitányság Politikai Nyomozó Kirendeltsége az ügynökről készített jelentést, mely arról számolt be, hogy szabadlábba helyezése után nem ment el a tartótiszttel megbeszélte találkozókra. A tartótiszt felkereste az ügynököt annak lakásán, aki elmondta, hogy képtelen más emberekről jelentéseket írni, nem egyezik a természetével ez a fajta tevékenység, csak azért vállalta a feladatot, mert félt, hogy börtönbe kerül. Ezek után rendőri felügyelet alá helyezték,³⁴ 1957. októberében pedig kizárták a hálózatból.³⁵

27 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 4. Jelentés a beszerzési javaslatról, 1957. március 16.

28 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 17. Jegyzőkönyv a gyanúsított kihallgatásáról, 1957. március 17., uo. 11. Vallomás, 1957. március 16.

29 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 8–9. Vallomás, 1957. március 16.

30 == ÁBTL 3.1.1. B-87098. 10. Kihallgatási jegyzőkönyv, 1957. március 19.

31 == ÁBTL 3.1.9. V-145385. 205. Szabó Gyula ügye, 1960. november 10., ÁBTL 3.1.9. V-142031. 44., Krasznai Pál vallomása, 1967. május 2., ÁBTL 3.1.9. V-150371. 249. Heves megyei monográfia.

32 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 13. Vallomás, 1957. március 16.

33 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 4–5. Beszerzési javaslat, 1957. március 12., uo. 6. Jelentés az ügynök beszerzéséről, 1957. március 17.

34 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 28. Jelentés az ügynökről, 1957. október 21.

35 == ÁBTL 3.1.1. B-77964. 27. „Péterfi” fedőnevű ügynök leépítési javaslata, 1957. október 2., ÁBTL 3.1.9. V-145385. 205. Szabó Gyula ügye, 1960. november 10.

Később is az állambiztonság látókörében maradt.³⁶ „Nagy András” fedőnevű ügynök 1965. december 13-i jelentése szerint „Péterfi” földrajz szakos tanárként dolgozott, mellette pedig játékvezetőként működött. Sok barátja volt, akikkel rendszeresen találkozott, zavaros nőügyeiről is beszámolt a hálózati személy.³⁷

= = = „Kovács Péter”

A „Kovács Péter” fedőnevű ügynök beszerzése a következő, akinek beszerzési körülményeit elemezzük. Ő 1919. szeptember 15-én született Tiszafüreden, édesapja iparos volt. 1938-ban érettségizett Egerben, majd a debreceni egyetemen diplomázott magyar–francia szakon. 1943-ban a marosvásárhelyi Középfokú Gazdasági Tanintézetben helyezkedett el tanárként. Ugyanebben az évben Szolnokra hívták be katonai szolgálatra, 1945-ben Németországban amerikai hadifogságba esett. 1946-ban tért vissza Magyarországra, ekkor a keszthelyi Mezőgazdasági Középiskolába osztották be. A keszthelyi Festetich-kastélyból egy barátjával önerőből diákszallót alakítottak ki. 1948-tól a székesfehérvári Mezőgazdasági Középiskolában volt tanár és kollégiumi nevelőtanár, de emellett a szakszervezet munkájába is bekapcsolódott, továbbá a megyei könyvtárban is dolgozott társadalmi munka keretében, itt könyvismertetések tartott. 1950-ben a székesfehérvári Teleki Blanka Leánygimnáziumba helyezték át, ahol 1952 és 1954 között igazgatóhelyettesi pozíciót is betöltött, 1953 és 1954 között pedig megbízott igazgatóként működött. 1953-tól a Dolgozók Gimnáziumának vezetője volt. Az 1956. október 23-i események után részt vett a Nemzeti Bizottság alakuló ülésén. Az *Új Fehérvár* című forradalmi napilapból eltett néhány számot, valamint pár röplapot emlékébe, de ezeket később elégette. 1957. március 7-től 16-ig preventív őrizetbe vették azzal a váddal, hogy 1956. október 26-án a diákokkal együtt részt vett a tüntetésen, egy 32 pontból álló követelést szerkesztett, és felolvasta a Pedagógus Forradalmi Tanács alakuló ülésén.³⁸

Az ügynök beszerzését Storcz László,³⁹ a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának főhadnagya hajtotta végre: *„A fenti tevékenységek elkövetésében bűnösnek érezte magát, majd a további beszélgetés során önként felajánlotta szolgálatait a politikai osztály részére az ellenség elleni harcban. Először a felaján-*

36 == A kizárt ügynök hálózati anyagát áttanulmányozták, ellenőrzés alá vonták, mert „Péterfi” a gödöllői Agrártudományi Egyetem Gyöngyösi Mezőgazdasági Főiskola Karán kívánt tanítani testnevelést. (ÁBTL 3.1.1. B-77964. 32. 77964. számú irattári dosszié tanulmányozásáról feljegyzés, 1976. december 5.)

37 == ÁBTL 3.1.2. M-33676/1, 167–168. Jelentés, 1965. december 13.

38 == ÁBTL 3.1.1. B-94064, 20–25. Önéletrajz, önvallomás, 1957. március 18., uo. 10–14. Jegyzőkönyv gyanúsított kihallgatásáról, 1957. március 12.

39 == Storcz László 1931. november 25-én született Pécssett, eredeti szakmája géplakatos. 1951-ben lépett az ÁVH Pécsi Osztálya kötelékébe. 1951-ben elvégezte a Dzerzsinszkij egyéves operatív továbbképző iskolát. 1956. október 31-én letartóztatták, november 4-én a szovjetek kiszabadították, majd részt vett a Pécs környéki tiszogatásokban. A szovjetekkel együttműködve a saját lakásán ügynöki jelentéseket

lott szolgálatát nem fogadtuk el, majd megkérdeztem, hogy milyen formában gondolja az általa nyújtott segítséget. »Kovács Péter« elmondta, hogy jóvá akarja tenni az általa elkövetett hibát és a tudomására jutó államellenes tevékenységeket nekünk jelenteni.»⁴⁰

Később Horváth János rendőrnyomozó főhadnagy vette át a hálózati személy vezetését. 1958. január 18-án egy megbeszélést tartottak az ügynökkel, mert a tartótiszt szerint az ügynök nem akart dolgozni. „Kovács Péter” jelezte, hogy nem érti, mi a feladata, mert az új tartótiszt nyomozói munkával is el akarta látni, amit ő nem tudott vállalni. A tiszt biztosította „Kovács Pétert” arról, hogy a továbbiakban olyan feladatot kap, amit képes teljesíteni, de felhívta az ügynök figyelmét arra is, hogy a forradalmi tetteit muszáj „jóvá tennie”. Ezután a pedagógus kollégái forradalomban betöltött szerepéről kellett jelentést írnia. Ezek tartalmával az állambiztonságnál nem voltak elégedettek. Később már a megbeszélte találkozókön sem jelent meg, majd ki is jelentette, hogy inkább vállalja a felelősségre vonást a forradalombeli szerepéért, és lemond a tanári hivatásról is, csak ne kelljen tovább végeznie a feladatot az állambiztonsági szervek részére.⁴¹ A „Várkői András” fedőnevű ügynök 1960. augusztusban írt jelentésében az ügynök tanári munkájának jellemzésekor az előadásainak szellemisége és az egész egyénisége alapján „passzív ellenségnek” titulálta „Kovács Pétert”.⁴² Konkrétumokkal nem tudta alátámasztani ezt az állítását, ennek ellenére 1960 decemberében „Kovács Pétert” kizárták a hálózattól.⁴³ 1965-ben és 1966-ban felmerült a lehetősége az újrafelvételének, de végül ezt elvetették.⁴⁴ 1971 novemberében újra felmerült a neve egy konkrét ügy⁴⁵ kapcsán, hogy újból bevonják hálózati személyként, de a múltbéli kérdéses megbízhatósága miatt ezt a gondolatot elvetették.⁴⁶

elemzett. A forradalom után helyezték a Fejér Megyei Rendőr-főkapitánysághoz. 1958-tól rendszeresen panasz érkezett a rendezetlen magánéletéről, italfogyasztási problémáiról, ezért volt, hogy tíz nap fogsággal és figyelmeztetéssel büntették. (ÁBTL 2.8.1. Fejér megyei fogyatéka, 0391.)

40 = = ÁBTL 3.1.1. B-94064. 26–27. Jelentés az ügynök beszervezéséről, 1957. július 23.

41 = = ÁBTL 3.1.1. B-94064. 36–37. Jelentés az ügynökkel történt találkozás ellenőrzéséről, 1958. január 18.

42 = = ÁBTL 2.2.1. II/7. doboz/7, ÁBTL 3.1.2. M-14140. 316. „Várkői András” jelentése, 1960. augusztus 3.

43 = = ÁBTL 3.1.1. B-94064. 44–45. Javaslat az ügynök hálózattól való kizárására, 1960. december 10., uo. 47. Jelentés az ügynök hálózattól való kizárásáról, 1960. december 19.

44 = = ÁBTL 3.1.1. B-94064. 50. Jelentés kizárt hálózati személlyel kapcsolatban, 1965. szeptember 9., uo. 52. Feljegyzés a kizárt hálózati személy „B” dossziéjába történő tekintéséről, 1966. július 21.

45 = = „Dreher” fedőnevű ügy kapcsán, adatellenőrzés oéljából akarták bevonni az ügynököt. (ÁBTL 3.1.1. B-94064. 53. Jelentés a kizárt hálózati személy ügyéről, 1971. november 30.)

46 = = ÁBTL 3.1.1. B-94064. 41–42. 1958.11.01.–1959.03.31. közötti foglalkoztatási terv.

== „Jónás”

Az utolsó személy, akinek szervezési körülményeit igyekszünk összefoglalni, a „Jónás” fedőnevet viselő ügynök. 1929. november 29-én látta meg a napvilágot Szerencsen. 1949-ben tett sikeres érettségi vizsga után az Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Karára nyert felvételt, melyet 1951-ben abbahagyott anyagi nehézségek miatt. 1952-ben Magyaránadorban óraadóként kezdett dolgozni, majd a Béke Bizottságába választották. Ugyanebben az évben Bercel község általános iskolájában kezdett tanítani. 1954-ben iratkozott be a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola levelező tagozatára. A budapesti intézmény 1955. július 31-i megszűnése után az egri Pedagógiai Főiskola földrajz szakán folytatta tanulmányait, ahol 1956 nyarán végzett. A forradalomban részt vett, a forradalmi tanácsba beválasztották. A forradalmi tanács megalakulása után hazafele menet csatlakozott egy teherautóhoz, melyet megtankoltak egy benzinkútnál, mely jelentősége a későbbiek folyamán látható lesz, a vád egyik fontos elemét fogja képezni. Egy október 28-án elhangzott rádiófelhívásra reagálva az iskola tanulóival gyűjtött élelmiszert, melyet két nappal később rendőrségi engedéllyel Budapestre szállított néhány barátjával, azért, hogy szétosszák a helyi lakosok között. A szállítmány egy részét kórházaknak adták, másik részét pedig járókelőknek, akik között voltak fegyveresek is. November 1-jén ismét Budapestre utazott ételosztás céljából. November 3-án kenyérbeszerzés közben meglőtték a lábát. Két hétig tartózkodott kórházban, majd Hajdúszoboszlóra utazott orvosi kezelésre.⁴⁷

1957. május 2-án tartóztatták le. A vád szerint részt vett a fegyveres harcokban, ahol meg is sebesült, valamint ételt osztott a fegyveres harcot folytató felkelőknek. Emellett a berceli gyógyszerész lakásán rendszeresen gyülekeztek, hogy felkészüljenek a forradalomra, megalakítsák a település új vezetőségét. Ezenkívül nagyobb mennyiségű benzint gyűjtöttek Molotov-koktél készítése céljából. A vád szerint továbbá a robbanószerek készítésében a helyi gyógyszerész is segített a gyógyszerészeti alkohol biztosításával. Ezek mellett azt is felhozták ellene, hogy részt vett a település patikusának lakásán szervezett összejöveteleken, melyeken helyi szinten szervezték a forradalmat. A vád szerint azt is tervezték, hogy a helyi kommunista vezetőket kivégzik.⁴⁸ Néhány berceli lakos olyan tanúvallomást tett „Jónás” 1956-os tevékenységéről, mely a vádat alátámasztotta, és ez képezte a szervezés alapját is.⁴⁹ A szerve-

47 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 28–31. Önéletrajz, 1957. május 5., uo. 25–27. Jegyzőkönyv a gyanúsított kihallgatásáról, 1957. május 2., uo. 34. Jelentés a szervezésről, 1957. május 2., uo. 7–8. Környezettanulmány, 1957. május 3., uo. 9. Jelentés az ügynök személyes megismeréséről, 1957. május 4., uo. 10–13. Szervezési terv, 1957. május 4.

48 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 25–27. Jegyzőkönyv a gyanúsított kihallgatásáról, 1957. május 2., uo. 34. Jelentés a szervezésről, 1957. május 2.

49 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 18. Laczkó Józsefné tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1957. január 25., uo. 20. Halyarszki Gyula berceli lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1957. január 25., uo. 14. Laczkó József tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 27., uo. 16. és 20.

zést május 5-én Szerémi Sándor,⁵⁰ a balassagyarmati rendőrkapitányság századosa és Boros Sándor⁵¹ hadnagy vezette le. A kihallgató tisztek felvázolták az érintettnek, hogy az együttműködés elmaradása esetén börtönbüntetésre számíthat. Ezek után „Jónás” aláírta a beszerzési nyilatkozatot, informátor lett. Feladata a Bercelen élők 1956-os tevékenységének feltárása volt. 1957. november 26-án elrendelték „Jónás” postai küldeményének ellenőrzését azért, hogy megvizsgálják, korábbi munkahelyén, illetve jelenlegi környezetében milyen kapcsolatokkal rendelkezik, elkövetett-e áru- lást vagy dekonspirációt. Az ellenőrzés során semmi érdemlegeset nem tártak fel vele kapcsolatban.⁵² A történések után megszűnt a munkaviszonya, ami miatt Sáp- ra költözött, munkahelye a helyi általános iskola lett. Az új településre költözés és a főiskolai tanulmányai miatt Sápon nehezen alakított ki kapcsolatokat, ezért nem tudott komoly információkat tartalmazó jelentéseket írni.⁵³ Az 1958-as tanévtől Berettyóújfaluban folytatta a tanári pályáját. Egy 1958. július 1-jei, a BM Hajdú Me- gyei Rendőrfőkapitányság Politikai Osztály Berettyóújfalui Kirendeltsége által ké- szített jelentésben kellő felkészítés után ügynöki munkára alkalmasnak ítélték, de in- formátori minősítésben maradt, mert hálózati munkájában visszaesést tapasztaltak. Ennek okát abban látták, hogy *„nevelése nem volt kellő alapossággal meghatározva, illetve a nevelésére nem tudtunk kellő gondot fordítani, mivel a találkozások a szabad- ban történtek félreeső helyeken”*.⁵⁴

Maga „Jónás” igyekezett befejezni hálózati munkáját: *„Az eddigi kapcsolattar- tás alatt gyakran tett célzást arra, hogy hogyan lehetne a kellemetlen megbízatása alól mentesülni. Felvetette, hogy vannak más személyek, akik nagyobb cselekményekben vet- tek részt és mégis mentesültek a felelősségre vonás alól. Ugyanakkor ő »semmilyen« tevékenységet nem fejtett ki és mégis ilyen helyzetbe került. Feladatait és általában a velünk való együttműködést megalázóknak tekinti. Több esetben tett arra célzást, hogy ő amióta »megbélyegzett« ember, azóta nincs nyugodt élete. Felvetette, hogy van neki egy közeli rokona, akinek segítségével be tudna jutni Münnich elvtárshoz kihallgatásra, mert szeretné, ha a kormány egyik vezetője mondana véleményt arról, hogy a velünk*

Halyarszki Gyula tanúkihallgatási jegyzőkönyve; 1957. január 25. és 1957. február 27., uo. 21. Mender László tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 28., uo. 23. Fülöp Zoltánné tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 28.

50 = Szerémi Sándor Magyaréceen született 1930. július 27-én. 1954 és 1956 között a BM Veszprém Megyei Főosztályán, 1957-től 1987-ig pedig a Nógrád Megyei Rendőrfőka- pitányságon dolgozott. Ezredesként ment nyugdíjba. (ÁBTL Archontológia.)

51 = Boros Sándorról csak annyit tudni, hogy 1956. október 31-én a forradalmárok letar- tóztatták, majd pár nap múlva szabadult. ÁBTL 3.1.5. O-15325/7.168. (Órhalom község nemzetőrségének monográfiája, 1959. január 25.)

52 = ÁBTL 3.1.1. B-90148. 57. Szolgálati jegy „T-ellenőrzés” bevezetésének megkérésére, 1957. november 26.

53 = ÁBTL 3.1.1. B-90148. 52–53. 211-376/57. iktatósz. levél BM Nógrád Megyei Rendőrka- pitányságtól BM Békés Megyei Rendőrkapitányság részére, 1957. szeptember 23.

54 = ÁBTL 3.1.1. B-90148. 58–59. „Jónás” fedőnevű ügynök minősítése, 1958. július 1.

*való kapcsolata milyen jogi alapon történik, illetve, hogy milyen jogi alapja van annak, hogy az elkövetett cselekményért ilyen kényszerhelyzetbe került.*⁵⁵

A megbízói is egyre több panaszt fogalmaztak meg a munkájával kapcsolatban.⁵⁶ Ráadásul 1958. decemberben az iskola mellékhelyiségében az iskolaigazgató megtalálta „Jónás” egyik jelentését. Az esetből ügy is lett, amivel kapcsolatban 1959. március 14-én kihallgatták a rendőrkapitányságon. Az informátor beszámolója szerint a jelentés véletlenül esett ki a zsebéből. Az incidensről az iskola egyik osztályvezető pozíciót betöltő kollégája is tudomást szerzett.⁵⁷ 1959. szeptember 3-án a dekonspiráció miatt javasolták „Jónás” kizárását,⁵⁸ majd 24-én a következő minősítést tették: *„Jelenleg ellenséges körben foglalkoztatni nem tudjuk, állandóan a szakiskolában tanít, ahol úgy a tanárok, mint a hallgatók között több párttag van, és nem is helyes, hogy a párttagokra foglalkoztatjuk, illetve a miniszter elvtárs parancsa szerint szigorúan tilos. A pártönkívüliek pedig mind olyan személyek, akik megbízhatók, becsületesek és éppen ezért is küldték el az iskolára, mert magatartásukkal kiérdemelték.”*⁵⁹ 1963-ban egy friss önéletrajza és egy iskolai minősítés került a dossziéba, melyből megtudhatjuk, hogy 1963-tól a hajdúdorogi Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet igazgatói pozícióját töltötte be.⁶⁰ Az informátorról még 1966-ban is készültek elemzések.⁶¹ „Jónás” 1970-ben MSZMP-tag lett, de 1972. januárban újra ellenőrzés alá vonták. Végül 1972 őszén törölték az operatív nyilvántartásból.⁶²

A beszerzések menete mindegyik esetben hasonló forgatókönyvet követett. Az *Ügynöksorsok* című kötetben feldolgozott kihallgatások, beszerzések szintén mutatnak hasonlóságot az e tanulmányban vizsgált esetekkel. A könyvben az „érintett személy a hálózati iratok alapján a hatályos törvény szerint és ténylegesen is együttműködött a politikai rendőrséggel” elnevezésű kategóriában (vagyis akinél egyértelműen bizonyítható, hogy aktív kapcsolatban állt az állambiztonság szer-

55 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 58–59. „Jónás” fedőnevű ügynök minősítése, 1958. július 1.

56 == Uo.

57 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 62. Bán János igazgató nyilatkozata, 1959. március 14., uo. 64–65. Feljegyzés a jelentés elvesztéséről, 1957. március 14., uo. 67. Jelentés az ügynök ügyéről, 1957. szeptember 3.

58 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 67. „Jónás” ügynök ügye, 1959. szeptember 2.

59 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 60. „Jónás” fedőnevű informátor minősítése, 1959. szeptember 24.

60 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 75. Önéletrajz, 1963. október 10., uo. 76. Iskola által készített minősítés, 1963. július 15.

61 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 69. Határozat, 1966. augusztus 16., uo. 70–71. Minősítés, 1966. május 25., uo. 74. Jelentés, 1966. július 30., uo. 69. Határozat, 1966. augusztus 16.

62 == ÁBTL 3.1.1. B-90148. 77. Jelentés ellenőrzésről, 1972. január 25., uo. 78. Határozat az operatív nyilvántartásból való törlésről, 1972. január 25., uo. 79. Feljegyzés, 1972. szeptember 7.

veivel, ugyanúgy, mint a tanulmányunkban bemutatott öt tanító esetében) összesen 7 tanító és tanár került feldolgozásra. Közülük négy pedagógust hazafias és elvi alapon, terhelő adatok alapján, kettőt és egyet lojalitás alapon szerveztek be.⁶³

Míg a pedagógusok és az állambiztonság kapcsolatát Rainer M. János által bemutató szakirodalom, a *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei 1957–1989* című kötet⁶⁴ nem szól az id. és ifj. Antall József beszerzésére tett kísérletek részleteiről és módjáról,⁶⁵ addig Bandi István *Árnyékok a boldog kádárizmusból. A bencés renddel szemben az 1960-as években alkalmazott fiatalok történeti vizsgálata* című tanulmánya bencés fiatalok és a politikai rendőrség együttműködését, valamint a beszerzés folyamatát mutatja be az 1960-as években. A tanulmányban vizsgált konkrét esetben a diák beszerzése nem terhelő vagy kompromitáló adatok alapján, hanem apróbb ajándékokkal, erős bizalom kiépítésével és az egyházi vonalon történő továbbtanulásának támogatásával történt (az állambiztonság megbízható embert akart elhelyezni az egyházi iskolában és a felsőoktatási intézményben).⁶⁶ A kihallgatás során úgy irányították a beszélgetést, hogy az érintett személy magától ajánlja fel szolgálatait az állambiztonság embereinek. Ha ez nem történt meg, akkor a beszerző tiszt vetette fel a politikai rendőrség részére nyújtandó segítségnyújtás lehetőségét, mely elfogadásával mentesülne az illető a büntetéstől. A tanulmányunkban szereplő öt pedagógus beszerzése négy esetben terhelő adatok alapján történt, „Kovács Péter” esetében azonban kompromitáló adatok alapján (az 1956-os forradalomban betöltött aktív szerep miatt). A beszerzési dossziéval rendelkező öt pedagógusra azért esett a politikai rendőrség választása, mert úgy vélték, hogy a tanárok a társadalmi helyzetükből adódóan széles kapcsolati hálóval rendelkeznek, sok szülővel, helyi lakossal kerülnek kapcsolatba. Feladatuk pedig az volt, hogy felderítsék, a környezetükben, településükön kinek milyen szerepe volt 1956 októberében, illetve egy hálózati személyt akartak helyezni az adott környezetbe, akitől információkat tudnak szerezni. Mivel mind egyikük kényszer hatására vállalta az ügynöki, informátori tevékenységet, a feladatukat nem látták el a politikai rendőrség elvárásainak megfelelően, ezért rövid úton mindegyikőjüket kizárták a hálózatból.

A beszerzett pedagógusok példájából is látható a rendszer speciális működése. Bármikor bármilyen eseményt fel tudott használni az általa ellenségnek titulált személyek ellen, melynek eredményeképpen a beszerzés „sikere” nem vált kétségessé.

63 == Kónyáné–Petrikné, 2017.

64 == A könyv id. Antall József és fia, ifj. Antall József megfigyelését mutatja be, és beszerzésük eredménytelen próbálkozását tárja fel 1957 és 1989 között.

65 == Rainer, 2008

66 == Bandi, 2018: 245–255.

=== Levéltári források ===

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTTL)

2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

Békés megye, 0445. Hubik Ferenc

Fejér megye, 0391. Storcz László

Pest megye, H/P-52. Tábori Zoltán

3.1.1. Beszervezési dossziék

B-87098. „Géza”

B-90148. „Jónás”

B-93474. „Bátor Béla”

B-91769. „Lajos Árpád”

B-77964. „Péterfi”

B-94064. „Kovács Péter”

3.1.2. Munka dossziék

M-20991. „Fekete Elek”

M-33676/1. „Nagy András”

M-14140. „Várkői András”

3.1.5. Operatív dossziék

O-15325/1. Nógrád megyei ellenforradalmárok

O-15325/7. Ellenforradalom alatt működő különböző bizottságok és fegyveres ellenforradalmi szervezetekről, azok tevékenységéről és tagjairól monográfia

3.1.9. Vizsgálati dossziék

V-142031. Dr. Krasznai Pál

V-145385. SZU-ból hazatért hadifoglyok

V-150371/1. Heves megyei monográfia II.

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok

A-3016/13 Agócs István: *Tanulmányok. Bomlasztás – leválasztás – elszigetelés, mint a realizálás módszerei.* BM, 1963.

=== Hivatkozott irodalom ===

Bandi, 2018

Bandi István: Árnycok a boldog kádárizmusból. A bencés renddel szemben az 1960-as években alkalmazott fiatalok történeti vizsgálata. In: *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején III.* Szerkesztette: Dénesi Tamás és Boros Zoltán. Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma.

Gergely, 2016

Gergely Ferenc: Vállvetve a szabadságért. Tanárok és tanítványok az 1956-os forradalom és szabadságharc idején. *Új Pedagógiai Szemle*, 9–12. sz. 24–44.

Kónyáné–Petrikné 2017

Kónyáné Kutrucz Katalin – Petrikné Vámos Ida: *Ügynöksorsok. Ügynök? Sorsok? A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest.

Köbel, 2005

Köbel Szilvia: „Oszd meg és uralkodj!” *A pártállam és az egyházak*. Rejtjel, Budapest.

Krahulcsán, 2013

Krahulcsán Zsolt: *A párt belügye. A politikai rendőrség és az MSZMP a korai Kádár-korszakban (1956–1962)*. L'Harmattan, Budapest.

Rácz, 2021

Rácz János: A magyar közoktatás dilemmái az 1956-os forradalom után. *Neveléstörténet*, 3–4. sz. 185–202.

Tabajdi, 2013

Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája*. Jaffa, Budapest.

Vörös, 2017

Vörös Géza: Az ügynökhálózat újjászervezése az 1956-os forradalmat követő időszakban. <https://altmarius.ning.com/profiles/blogs/az-ugynokhalozat-ujjaszervezese-az-1956-os-forradalmat-koveto-ido> (utolsó letöltés: 2023. 03. 27.).

=== Internetes hivatkozások ===

ÁBTL Archontológia:

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:13:::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_TYPE:717261,ELETRAJZ (utolsó letöltés: 2023. 02. 24.).

Kulcsszavak

=====

1956-os forradalom, ügynöktörténetek,
1956, 1956 utáni megtorlás,
értelmiség, politikai rendőrség, ügynöki hálózat

Kismindszenti út, tanyasi iskola. Kiskunfélegyháza, 1960.

Fortepan

/ Hunger Strike as a Crime against the State-recruitment of Teachers after 1956 /

This article is closely related to the author's field of research, the history of education. As my current research focuses on teachers, the aim of this article is to examine the situation of teachers and teacher trainees after the revolution of 1956. How did the state react to teachers' actions or non-actions during the revolution? I analysed five of the recruitment files on teachers in the state security files held by the Archives. I attempted to describe the life stories of the persons examined, the circumstances of their recruitment and their work for the state security service.

Kossuth Lajos tér október 23-án, a köztársaság kikiáltása idején. Középen csokornyakkendővel Mark Palmer amerikai nagykövet, jobbra Borisz Sztukalin szovjet nagykövet. Budapest, 1989.

Fortepan / Szinnay Gábor